LIBER DECIMVS-TERTIVS PARALIPOMENON.

De anima.

CAPVT I.

Quæ superſint è nobis.

DIximus in *Quarto libro* Genios adeſſe nobis & qualiter: tum rurſum *in Decimo.* At nunc quod dictum eſt, comprobemus viri ſapientiſſimi auctoritate, qui tamdiu orbem vniuerſum abſque vi, abſque periculo, abſque detrimento in pace ſumma gubernauit. Is inquam *in Tertio de vita ſua* hæc habet.: *Quòd ſi ſenſus omnis per mortem nobis adimitur, non iam præterea dolores ac voluptates ferendæ: neque ſeruiendum vaſi tanto deteriori. Quin imò quod ſeruit id ſupererit, nimirum mens & Genius, cum vas illud terra ſit & tabus.* Eccè quòd etiam ſi anima ipſa pereat, è quatuor tria ſuperſunt, corpus, mens & Genius. Genium autem cognitum fuiſſe antiquis magnis Philoſophis, tanquam rem notam ac per ſe vt ita dicam manifeſtam, quam illum etſi non clarè adeò expreſſit ſenſiſſe ac expertum eſſe, quaſi pro comperto haberi poteſt.

CAPVT II.

Quid ſit anima & quomodo operetur in nobis.

SEd de anima quid dicam: aut enim finem habet, & à quolibet infinito per infinitum diſtat, quodvis etiam infinitum ab ea, ab omnibus verò quæ finem habent certo & noto interuallo: aut infinita ipſa eſt, & ab his quæ finem habent infinito diſtat interuallo. Videtur autem poteſtate primum infinito à ſingulis, quæ anima carent, diſtare maximè intellectus interuallo. Latet ſolus hic eſt anima, & propagatione, & vi quantum diſtat ab eo, mente autem infinita. Videtur autem ſubſtantia quædam, ſed non vt Deus, neque cœlum: cœlum enim non afficitur niſi per vmbram, vt in Eclipſibus, & motibus inæqualibus, qui miſtione æqualium fiunt. Propterea qui dicit animam dolere, vel timere, vel iraſci, aut omnino quicquam triſte pati, eam dicit texere vel ædificare. Non lætamur, non triſtamur, ſed intelligimus atque ſentimus, in hoc enim perfectio eſt. Cum verò ſubſtantia ſit, non id intelligendum eſt quòd accidentibus ſubijciatur, ſed quòd in alio ipſa non eſt: neque enim calidi vel frigidi, vel aſperi vel lenis capax eſt: neque lucis aut tenebræ, aut mæroris aut doloris; incorporea igitur eſt. Eſt autem infinitum poteſtate, vel quod ſimpliciter eſt, vt Deus: vel quod huiuſmodi eſt non omnifariam vt vitæ: vel quod nullo termino circumſcribitur, quale eſt anima: vel quoniam eo modo ſuſcipere natum eſt velut Hyle. Et plura quidem excellentiam oſtendunt naturæ, non autem illam eſſe infinitam, velut ſtructura hominis opus eſt finem habentis ſapientiæ. Ideò Galenus dum admiratur detrahit ab ea. Sed ipſum quod eſt ſcire infinitum: numeris enim ſcientia illa comprehenditur: infinita ergo eſt ſcientia, aliqua verò in nobis? forſan non: ſed ſit æternum, eſſe oportet ſapientem. Ipſum enim ſcire atque cognoſcere ſegregat à mortalibus, & ſtatim fit vt immortale. Et quibus natura eadem eſt cum voluntate, in his perfectio ſumma eſt: nos autem volumus, vtrum autem anima, dubitandum eſt. Nam Dei voluntas eſt à natura quaſi, verùm non ſolum Deus non vult quicquam: neque enim triſtatur, nec anima, ſed neque ſapiens: ſi igitur non triſtatur, non cupit; & ſi non cupit, nec anima multò minus. Contingit enim nobis amare atque triſtari, velut oculo per priſma vitreum inſpicienti, non vt ita ſint: ſed corpus & vita patitur, illa ſola ſe retrahit. Qui ſunt igitur ſapientes? optimi viri: ſed nimis diſtant hæc à perſuaſionibus imperitorum, propterea non hæc poſſunt intelligere. Sunt enim hominum genera quinque: rudium, artificum, nobilium, ſapientum, rarum rariſſimum eorum qui diuina ſapiunt: & ob hæc etiam à rariſſimis percepta. Igitur & vix credi poſſunt, cum tamen vera ſint: deducere autem atque oſtendere hoc ipſum bonum eſt, quod cum virtute eſt breui ratione impoſſibile eſt, & ob id conanti minus credunt, longa oratione decipi ſe metuunt. Quinimo cum opera ſint totius hominis, ipſum ſolum curant & ſolum eſſe putant;

verumtamen id esse finis ostendit: finem ergo demonstrare oportet.

Est autem finis, cuius gratia aut propter se homo, aut propter aliud: si propter se tantum, defecisset Diuina Sapientia vniuersi ordinem abrumpens: si autem propter aliud, quidquam diuinum esse oportet, nam vltima perfectio & extrema pars hominis diuina est; vbi ergo finis coniungitur alteri, id genus suum est. Diuinum igitur prorsus animæ genus, & dominium mentis ad appetitum regium, corporis verò ad animam seruile, vt inquit Aristoteles. Dicebat Theophrastus quod diu pensitandum est, animum corpori magnam habitationis mercedem persoluere, scilicet maculas & sordes, intelligens quæ ab illo illinuntur: Auctor est Petrus Victorius in *sextodecimo variarum lectionum cap.* 11. Quid pulchrius? vt mentem Theophrasti & Aristotelis de anima nostra intelligamus. Habitat in nobis, non à corpore proficiscitur. Quod enim materia caret, id æternum propriè est: nec refert ne vasculo exiguo contineatur, aut toto orbe: quandoquidem omnia sint æqualia, si ad perpetuitatem referantur. Si Lunam inhabitare Deos ac Solem censemus, non est quod dubitemus de animis nostris, nisi quod illi sint immaculati, quia vas est purius, nostrum sordidum atque lutulentum. Quinimò obseruatum dicunt, sacerdotum corpora atque phratriorum, tum monachorum, dæmonibus malis non occupari, quòd puriora sint. Et certè id nondum vidi. Quod si verum esset, argumentum foret diuinitatis Christianæ religionis; sed nos naturalia tantùm tractamus hoc in loco, admiranda attigisse satis sit. Omnia igitur cum alienæ subiaceant potestati, atque corporea, velut quicquid est in nobis, cœlo anima non plus illi paret, quàm falsis imaginibus decepta. Neque enim irascitur, nisi quia irasci decorum putat, & tamen etiam non irasci illi liberum est, & amare & odisse. Liquet ergo quasi precibus moueri corporis, vt dominum obsequentem qui in alterius habitat domo, scilicet appetitus & voluptatis. Nempe voluptatem etiam inuiti sentimus, non cupimus aut oblectamur. Aliud est ergo quod sentit, aliud quod optat. Et velut in mundo, cuius partes interitu & ortu variantur, vna mens regis, & animæ plures sunt immortales, velut Solis atque Lunæ; nam horum corpora sunt animata, vt Auerroes docet *secundo cœli com.* 61. & *duodecimo primæ Philosophiæ com.* 20. tum alibi pluries: atque in superiore mundo & generali, omnia quidem perpetua sunt; at in inferiore, omnia ad vnam mentem referebantur. Atque id sufficit: nam quod regit, immortale prorsus esse necesse erat.

CAPVT III.

De mente & animæ operationibus menti proximioribus.

Anima verò ipsa augescit atque confunditur, mens autem indiuidua est, atque vt hoc declaremus, longa digressione opus est. Cum enim in cœlo corpora sint immutabilia, secundum substantiam & qualitatem: eandem enim formam semper retinent, & densitatem, & expertia caloris ac frigoris, grauitatis & leuitatis, quæ apud nos sunt, substantia quidem immortalia sunt, verumtamen accidentibus mutantur, præcipuè autem his quinque: nam incalescunt atque refrigerantur, quocirca etiam fiunt dulcia, amara, candida, nigra, mollia, dura, aspera, leuia, mutántque formam rotundâ, quadratâ, triangulâ, fiuntque grauia vt terra, leuia vt aër, mediocria vt aqua: similiter & densa & rara; rara aër & aqua, densa terrea quæcunque: continua quoque ac diuulsa & separata, tótque modis variantur, vt meritò à pluribus qui hoc non animaduertunt, omnia esse accidentia, mutasse substantiam existimentur. At ergo in his inferioribus, cum corpora corporeis misceantur, necesse est vt eadem corporea patiantur, quæ corpora ipsa: & si diuelluntur elementa, diuelli etiam necesse est calorem, colorem, duritiē, & si rursum in vnum coëant, coire. Est autem anima non corpus, quia cum corpore in eodem est loco: nec incorporea, cum sit cum corpore: nec accidens cum sit corpore nobilior. Est igitur corporea quædam substantia, quæ diuellitur, distrahitur, augetur atque minuitur, hæcque iam pridem Hippocrati cognita. Verùm & ob id filius pars est patris secundum animam, animáque illa cum cæteris corporibus augetur, atque extenditur, hæcque sensus & vitæ principium in vno densa, in alio rara, atque huiusmodi: Mens autem huic cum inhæserit, indiuidua existit, nec corpori admiscetur. Et est ob id verè immortalis, quia eadem numero manet, neque confunditur, vt anima. Est igitur mens incorporea, quocirca omnia intelligit, & vt indiuidua. Et adeò vna, vt quæ illa participent, velut homines vnum esse sibi videantur, cum sint plura tamen, neque paritur ista seiungi: nam animalium pleraque, vt quæ plures habent pedes, anima diuiditur & partes sentiunt atque mouentur, quamdiu viuunt, & eò magis etiam plantarum, quarum corpora quod instrumenta vita etiam indiuisa habeant, propagantur; animalis autem nullius possunt. Sensum igitur in indiuiduo consistere qui dixerit, fallitur: namque in indiuiduo solum consistit, quatenus refert quod sentitur, vt autem in subiecto diuiditur: his autem magis vt tactus, minimè autem auditus vel visus, sunt enim

fine corpore: incorporea autem non sunt. Rectè igitur Theophrastus inquit, sensum in indiuiduo consistere: quoniam velut in seminis qualibet parte totum est animal, ita & instrumenti: neque enim guttula quæpiam totum animal fabricare non potest, nec parti pars congruit; quinimò quædam animalia, etiam nullo ex semine generantur, sed solo congressu.

Sunt autem opera animæ quatuor: recipere, seruare recepta, cognoscere atque intelligere. Recipimus delata per sensum eo modo quo aliàs diximus, ex interpretatione Prisciani Lydij: velut audita visa. Seruamus autem in memoria ipsa, quæ duplex est rerum atque verborum. Vtraque etiam primum habet actum atque secundum. Et primum quidem actum memoriæ rerum, & vtcunque verborum, nominare solent memoriam; secundum autem actum memoriæ rerum phantasian, idest imaginari. Eóque argumento ducuntur, quòd imaginemur quæ nunquam vidimus aut audiuimus; memoria autem est sensu perceptorum, quæ omnia absurda sunt. Quamuis enim memorari non contingat, nisi quæ in actu primo sunt fueruntve verba, tamen idem contingit de phantasia. Decipimur enim in hoc, quòd existimamus visa atque audita imaginari posse: at non est ita; solum enim imaginamur concepta in memoria, eiusdem autem est facultatis actus secundus, cuius est primus: primus autem ad memoriam pertinet. Non ergo licet visa imaginari statim, quod experimento deprehenditur: sed vbi paululum quieuerimus, ex repositis in memoria imaginamur. Medium igitur tam in verbis quàm rebus est memoria, vt est actus primus sensuum, & memoriæ quæ est actus secundus: igitur actus ille secundus in rebus qui est memoria, idem est quod imaginari. Quod autem phantasia resiliat ad ea, quæ non sensibus sunt percepta, velut etiam in somniis, cum videmus auro non, neque argento, sed metallo quodam interlita atria, quod splendidius est. Idem etiam contingit in verborum memoria, intentione quod rarissimum est, vitio & mistione quæ sunt frequentissima: velut

Sole sub ardenti resonant Amarillidis iræ.

Vitium est & compositio ex diuersis: Quid ergo prohibet, ne idem in rerum memoria contingat. Neque enim quæ non prorsus vidimus imaginari possumus, neque cernere errorem hunc facile est, quoniam cum non vidimus prorsus, nec imaginamur, velut diuina omnia, cum sensui non subiaceant. Est igitur phantasia memoria rerum, non vis aliqua separata. Quòd si dicas ipsum reminisci, ex memoria & phantasiâ constare: quod tu dixeris de phantasia, idem ego de rerum memoria dicam. Videtur autem reminisci, non ex vtraque memoriæ specie, sed memoria rationéque constare. Illa verò est, vt cognoscamus non cognita ex cognitis. Quare initium incorporeorum: non enim est in materia species, sed ex his quæ sunt in materia. Intellectus autem & mens, neque in materia neque ex materia, quamobrem solus indiuiduus.

Neque verò res vulgaris aut simplex, sed omnia cum sint media, quasi inter finem habentia ac non habentia, dico veluti tempus, quod est infinitum & non infinitum: & superficies cœli, cum indiuiduæ sint, in partes tamen contrarias mouentur, & anguli contactus circuli cum recta anguli non anguli, & lumen aliquid & nihil: & infinitum & finem habens, & nos mortales & immortales, quæ omnia etiam aduersis sensibus magna cum iactura omnium scientiarum callidè sustulit Aristoteles, vt omnia scire videretur: nam sic aut nescire videbatur, aut quæ non sciebat, cum longa inquisitione indigerent, desperabat inuenire. Ne igitur alium sapientiorem oriri contingeret, conatus est tollere hanc scientiam, quam Theophrastus vir magis ingenuus reparauit. Sed solùm extant vestigia, quoniam plurima periêre.

Omnis ergo scientia eiusmodi est, & ob id quasi nobis incerta; medij scilicet inter finitum & infinitum. Procedit ab ipso fine, iuxta id quod propinquum est ex certa finis scientia, secundum sensum ad eam quæ est secundum mentem. Vnde omnia illa admiranda Ptolomei Apollonij, Archimedis, & reliquorum. Dico veluti latus aliquod quod maius esse non potest cognita linea, nec vlla quantitate dici minus videtur, demonstrationem ostendit æqualitatis. Est verò illud in anima admiratione dignum, cum recordamur eorum quæ sine mora recitamus, mora interposita obliuiscimur, cum potius res contrario modo se habere deberet: an quia vsu constat habitus? habitus autem hic quo verborum memoramur: at constat in omnibus membris hoc esse & ab anima, sed verborum memoriam falsò vocari: est enim in corpore animato, memoria autem videtur esse in anima. Quocirca varias esse potentias constat: illam quidem vitæ & motus linguæ, & vt ad cogitationem refertur; memoria autem est cum cognitione. Erit ergo memoria pars & facultas principalis animæ: verborum autem memoria & citharæ motricis habitus: participat autem principali vt ab ea esse potest, non vt ipsa est pars facultatis: verùm verborum habitus citharæ habitu proximiorem principali. Vt ergo ab vsu & consuetudine recedunt habitus loco, tempore, ita facilius vitiantur, vt si tardius aut submissa voce aut coram iudicibus, vel si tympanum pulsetur, aut lux ante oculos offusa sit.

CAPVT IV.

Indorum opinio & argumenta de anima.

PORrò quod dicunt Indi Giduæ maioris insulæ in suis illis XXXM. inuentis animam nostram ob id coniectandum esse mortalem, quòd abscisso capite iam prius admoniti signum dederint, nihil se videre prorsus nihil est: nam signum illud ex capite esse oportet: at tum conuellitur statim, neque vllum ob id constare potest: tametsi animus prorsus esset intrepidus, siue ad oculos, siue ad linguam aut labia referas, aut supercilia; hæ enim solæ partes in capite manifestè mouentur, nilque plus contingere potest, quàm his qui animo linquuntur, imò minus: at omnibus tum obscuritas sola intercedit, etiam si post per ecstasim multa visuri sint. Quid ergo prohibet etiamsi à separatione confestim mirabilia visura sit anima, ne in eo momento omnia obscura ei sint, quòd vt dixi necesse est: quare & si se non videre significare posset, quod difficillimum est (certè scire impossibile) tamen id argumentum prorsus nil concludit, quod ad animi interitum attinet: quoniam prorsus bifariam peccat, vt neutra pars omninò defendi possit: quod verò aliàs testatus sum in his quibus cor auellitur, maiorem haberet firmitatem. Sed neque ex lingua tum verbum promere licebit, cum vt rectè (vt Vesalius adnotat) *lib.* 4. *cap.* 9. *pag.* 3. tam laryngis cartilago tertia deducta, & ob id lingula dehiscente adaperiat foramen, quam etiam musculi linguam mouentes, ex osse hyoide seu Y formam referente moueantur vtrinque, à ramis recurrentibus sexti paris neruorum cerebri: ergo præciso capite, cum illi recurrant ex iugulo, necesse est præcidi & intercipi vocem, vt sola lingua inconditè moueatur, tum maximè vt dixi conuulsa. Est & alia causa manifestior licet haud maior, defectus spiritus, cum non nisi compressus à pulmone & musculis asperæ arteriæ tum pectoris effundatur; hiante igitur aspera arteria sonum fieri, est impossibile. Talia igitur imperiti rerum primùm plebi persuaserunt, inde alios decipientes etiam, sibi ipsis imposuere, nugantes.

CAPVT V.

De cognitorum & virium animæ differentiis.

PORrò eorum quæ cognoscuntur aut quæ cum cognitione fiunt, plura sunt genera: nam iuxta quinque sensus exteriores sunt quinque; Sapor, odor, color aut lumen aut lux ipsa sonus & qualitas, quæ tactu percipitur. Sextum est motus qui à voluntate procedit. Quatuor sensilia communia, qui sensibus pluribus si non omnibus conueniunt; magnitudo, numerus, Figura, Motus, & quies, quæ est cessatio motus, sicut silentium soni, tenebræ lucis. Præter hæc quæ decem sunt, est memoria; inde id quod imaginamur, materia carens; inde ratio, post mens sublimis velut in arce quadam, cui coniuncta sunt, voluntas & amor. Et de aliis quidem alibi dictum est: hic de amore loqui proposuimus. Est autem res necessaria congenita cognitioni ob familiaritatem, eiusque obiectum bonum. Vt enim amor à Bono primo id est Deo profluens ipsum respicit, & in illud conuertitur; ita quæcumque ad nos descendunt cum imagine potestatis, & intelligentiæ & amoris eius, quod Bonum existimatur: quale autem bonum quod superiori virtuti idest intelligentiæ tale videtur. Propterea quæcumque perfectiora sunt, efficacius amant, quoniam magis intelligunt. Eorum verò quæ cum cognitione fiunt, rursus plures sunt modi: velut motus membrorum paret volntati, non tamen quomodo fiat cognoscimus. At sensus cognoscunt, & quid sit quo cognoscamus citra rationem intelligimus: sed cognitio ea est, quæ solum ad sensum peruenit, vt quod videmus oculo. At non scimus quo imaginata percipiamus, illa tamen citra rem ipsam cognoscimus, & quasi quod imaginamur simus, adeo proxima est menti hæc vis: materia enim caret & incorporeum quasi est. Quod autem memoramur, non eiusmodi est, sed medium inter ea quæ sentimus & imaginamur, quoniam absente quauis re fieri potest. Quinto autem loco est ratio, hæc componit ac diuidit, & ideò menti persimilis, verùm de annexis materiæ est. Ex hac memoriáque aut imaginatis oritur id quod vocatur reminisci. Mens autem est incorporeorum quidem per se: & quorumcumque vt à corporis natura denudata sunt, seu simplicia seu composita sint.

Quadrifariam autem existimatum est intellectum esse imaginandi vim: Et quod vtraque sine materia concipiant, & quod intellectus sine ea vi ni in actu minimè vnquam esse possit: Et quod vtrique contingat falli posse, & quod vtraque actio voluntati pareat: sed differunt quoniam

quoniam non imaginamur, ſed intelligimus complexa; Et quod non imaginamur incorporea: hæc autem propria ſunt menti; Et quòd imaginari contingit, non autem intelligere. At intelligere non contingit & non imaginari. Demum quòd qui imaginatur abſtrahit formam à materia in qua eſt, vtpote ligno & calido & albo, non tamen ſeparat nec ſeparare poteſt à magnitudine, ſed eſt ſemper cum illa & in illa, & ideò in materia aliqua. Idem dico de colore, & ſitu atque aliis. Propterea ſeparat à materia quæ eſt illi propria, vt coruum à nigredine, non tamen à genere ideſt ab omni colore, & à quantitate cubitorum duorum pygmeum, non tamen ab omni quantitate. Voluntas autem eſt cum cognitione boni, veri aut falſi, aut vera vel falſa: Amor autem eſt non propter ſe ſed propter illud. Et vtrumque contingit vt miſceatur, imo plerumque appetitui corporeo. Superat autem ſui ipſius amorem & commodum proprium, cum vel ab appetitu vel à ratione augetur ſpecies boni. Et maximè in ſuppoſitionibus rerum quæ ſint maiores vſu vitæ. Eodem modo ſi adiungantur iræ, ipſe autem per ſe reddit hominem beatum, ſi ſit purus: ſi autem ſit propter ſe eſt miſtus voluntati: & non eſt quietus, neque fœlix. Et ſi ſit in re caduca torquetur cum caſibus illius. Ideò amor Dei & incorporeorum vt ſcientiarum, ſolùm beatos efficere poteſt.

CAPVT VI.

De ſentiendi modis, & cauſis differentiarum, & regula Arithmetica coniugationum.

TRia ſunt quæ manifeſtè differunt ex his per quæ cognoſcimus, ſenſus exteriores, ſenſus interiores, & memoria. Et memoriæ quidem ſpecies duæ; vna ſine cognitione & eſt habitus quidam velut muſicorum in inſtrumentis, & maximè puerorum: at de hac ſermonem facere non decreuimus, quoniam quæ hic ſcribimus ad medicam cognitionem atque tractationem diriguntur, cui hæc contemplatio parum vtilis eſſet. Quæ autem cum cognitione fit eam præſupponit, ſcilicet interiorem, quoniam non tranſeunt ſenſilia ad memoriam niſi per cognitionem ſenſuum interiorum. Quæ igitur ſolum cognita ſunt per ſenſus exteriores, impedito interiore, non tranſeunt ad memoriam. Quare cum coniugationes interiorum ſint totidem numero ſemper, quotus eſt numerus à monade duplus, ſi duo ponantur aut ſi tres differentiæ triplus: velut ſi ponamus calidi, frigidi, ſicci, & humidi, erunt quatuor: quia duæ differentiæ & duo contraria, etſi tres differentiæ, octo: velut dulce & amarum: hæc enim non ſe inuicem compatiuntur: contraria enim ſingula ſingulis,

Monas.		
1	2	3
2	4	9
3	8	27
4	16	81
5	32	243

& ſi quatuor ſexdecim, & ſi quinque triginta duo. Etſi in ſingulis apponantur media velut temperatum, efficiemus totidem coniugationes, quotus fuerit in ea proportione, vtpote tripla à monade terminus vltimus, vt in primo tria, in ſecundo nouem ſeu ſecunda differentia: & in tertia viginti ſeptem; & ita deinceps. Cum ergo ſumpſerimus ſentire, ac non ſentire ſenſu exteriore, & ita in interiore ſentire aut non ſentire, ac in memoria pariter contraria, erunt octo coniugationes. Velut ſentire ſenſu exteriore quatuor modis contingit: aut cum ſenſu interiore & memoria, aut cum ſenſu interiore & ſine memoria, aut ſine ſenſu interiore, & cum memoria, aut abſque eo & ſine memoria. Fiunt etiam totidem abſque ſenſu exteriore. Omnes igitur modi ſunt octo. At iam dictum eſt, quod ex his non contingit memorari abſque interiore ſenſu: igitur relinquentur ſex, nam duo adimuntur ſcilicet non cognoſcere & memorari, cùm bifariam id contingere poſſet, ſcilicet nobis ſenſu exteriore præditis & carentibus. Horum igitur loco ſubſtituantur duo alij: vnus qui ſit cum cognitione ſed exili; tum ſenſibus ſed dumtaxat auditu eoque leui: alter eſt, vt ſentiant, non tamen recordentur ſed cognoſcant malè, fient modi rurſus octo. Quorum primus eſt omnibus valere, vt in vigilia cum mentem adhibemus & moram. Nil cognoſcere vt in attonitis &

Exter: ſen.	*Interior ſen.*	*Memor.*
Sentire.	*Cognoſcere.*	*Recordari*
Non ſentire.	*Non cognoſcere.*	*obliuſci.*

deprehenſis, & profundo ſomno, atque hæc palam eſt eſſe extrema. Tertius modus eſt medius fermè ad vnguem, velut cum cognoſcimus ſenſibus exterioribus, ſed leuiſſimè & tenuiter exterioribus quibuſdam, ſic quibuſdam non, velut neque viſu neque tactu, etiam adhibitis nonnunquam (non enim in omnibus) tormentis, audiunt tamen voces exiles & recordantur. Et hic ſtatus vocatur verè ecſtaſis. Quartus igitur modus & Quintus eſt cum non ſentiunt externis ſenſibus, interioribus autem cognoſcunt, atque hi cum bifariam diſtinguantur: aliqui enim recordantur, aliqui non, vt in ſomnis in quibus imagines videmus, fiunt duo hi modi. Sextus eſt cum cognoſcimus tenuiter, & ſolum auditu: (videtur enim hic ſenſus eſſe vltimus, cauſam autem dicam poſt) cognoſcunt etiam interioribus ſenſibus, ſed poſtmodum non recordantur (atque in hoc videtur contrarius Ecſtaſi) vt in hyſtericis mulieribus pleriſque, nam in quibuſdam plus eſt, in quibuſdam minus: ſed quod diximus commune eſt. Septimus autem modus eſt, cum ſentiunt, non tamen cognoſcunt, ideò nec recordantur. In perturbatis autem

mente

mente non cognoſcunt, ſed malè iudicant perturbata ratione, nec recordantur vt in vehementibus febribus: modus diuerſus contingit, qui fermè ſub ſeptimo continetur, eſtque quaſi medius inter illum & tertium. Cauſæ igitur eorum ſic ſe habent. Et primi quidem vt dixi bene valere & attentum eſſe, & diu protrahi ſenſum, & quieſcere quod ſentitur: ſecundi autem occupari cerebrum,& ventriculos omnes à frigore vel humido, atque hæc manifeſtiora ſunt quàm vt indigeant declaratione. Cauſa verò tertij eſt vt dixi, quoniam cerebrum manet illæſum:& ſpiritus ad ipſum contrahuntur: ideò manent omnes virtutes atque facultates quæ ſunt in illo, vt memoria, ratio, & prope illud vt auditus, leuis tamen & quaſi per imaginem. Cauſa verò quarti eſt imbecillitas cerebri,& ob id ſenſuum læſio vel ob frigus vt in ſomno, vel ob conſumptionem ſpirituum vt in debilitatis ex morbo; recordantur tamen quoniam non impeditur cerebrum ob intemperiem: ſed error qui in eis accidit, contingit ob ſpiritus qui à ſenſibus redeunt, imbuti imaginibus ſenſuum; indicio eſt quod nuper obcæcati ſomniant ſe videre, iam diu autem obcæcati non ſomniant ſe videre: Et in ægris humor eodem modo temperatus, ſed multus, idem poteſt, ſed tunc non vident aut audiunt, niſi verè viſa atque audita & ſimiliter de aliis. Quintus eſt cum neque ſentiunt neque memorantur: atque in hoc à quarto differt, ſed cognoſcunt tamen: hoc rurſus in imbecillibus & ſomniantibus, & vim imaginandi perturbatam habentibus ob motum velocem imaginum. Manifeſtum eſt autem quod hoc à calore, illud ex reſolutione aut oppreſſis viribus primùm, ex oppreſſione, non ſola interceptione ſpirituum. Sextus autem eſt quod cum reſolutæ ſint vires, non ſecus ac in ecſtaſi, non recordantur, etiam quoniam intemperies frigida impedit memoriam, ſenſum autem auditus, non quoniam propinquus eſt cerebro, & in patiendo magis conſiſtit. Significat ergo abundantiam humorum, atque vaporum magis frigidorum, quàm corruptorum.

Septimus accidit, quoniam intemperies magna eſt, vtpote oppreſſis viribus à multitudine materiæ: ideò ſpiritus ad membra ſenſuum etiam perueniunt, & magis ad oculos etiam; indicio eſt quod conniuent ad motum circa illos, non tamen cognoſcunt, & ideò nec recordantur. Cum verò ſenſibus percipiunt, ratio verò corrupta eſt, non poſſunt recordari, atque hic eſt vltimus modus, in quo ſtantibus viribus vt in acutis febribus, ratio à calore & ſiccitate nimia perturbatur: propterea multi ex his ſeruantur & redeunt. Differt hic à præcedenti, quia non cognoſcunt; hi verò prauè cognoſcunt, & malè ratiocinantur. Hic ergo à calido aut ſicco fit; ille vero à frigido vel humido.

LIBER